

ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ЦИКЛ В ЕКОНОМІЦІ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ СИСТЕМ*

© 2014 ЗАХАРЧЕНКО П. В., САВУШКІН Д. І.

УДК 330.46: 001.57

Захарченко П. В., Савушкін Д. І. Трансформаційний цикл в економіці курортно-рекреаційних систем

У сучасній світовій економіці курортні рекреації – одна з найприбутковіших сфер господарства. Україна володіє потужним курортно-рекреаційним потенціалом, ефективне освоєння якого може принести реальну економічну вигоду. Для цього необхідно сформулювати системну концепцію розвитку таких систем, невід'ємною частиною якої виступають економічні трансформації. Мета статті полягає в розробці підходу до моделювання економічних трансформацій курортно-рекреаційних систем, в яких трансформація виступає як їх внутрішня і необхідна частина. У результаті дослідження було обґрунтовано поняття трансформації як певного періоду циклічної динаміки та отримано сценарій трансформаційної взаємодії курортно-рекреаційної системи з метою отримання синергетичного ефекту. Запропонований підхід передбачає можливість розглядати розвиток економіки курортно-рекреаційних систем як взаємодію економічних циклів і трансформаційних процесів. Уведено поняття трансформаційного циклу та показано механізм його функціонування. На цій основі побудовано модель, яка дозволяє здійснювати опис трансформаційних стратегій у вигляді трансформаційного циклу.

Ключові слова: курортно-рекреаційний комплекс, економічні трансформації, синергетичний ефект, трансформаційний цикл, модель трансформаційних змін.

Рис.: 2. **Формул.:** 6. **Бібл.:** 12.

Захарченко Павло Васильович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики і фінансів, Бердянський державний педагогічний університет (вул. Шмідта, 4, Запорізька обл., Бердянськ, 71100, Україна)

E-mail: pvz1957@gmail.com

Савушкін Дмитро Ігорович – аспірант кафедри економічної кібернетики, Бердянський університет менеджменту і бізнесу (вул. Свободи, 117а, Бердянськ, 71118, Україна)

E-mail: sberdstarua@gmail.com

УДК 330.46: 001.57

Захарченко П. В., Савушкін Д. І. Трансформационный цикл в экономике курортно-рекреационных систем

В современной мировой экономике курортные рекреации – одна из самых высокоприбыльных сфер хозяйствования. Украина владеет мощным курортно-рекреационным потенциалом, эффективное освоение которого может принести реальную экономическую выгоду. Для этого необходимо сформировать системную концепцию развития таких систем, неотъемлемой частью которой выступают экономические трансформации. Цель статьи заключается в разработке подхода к моделированию экономических трансформаций курортно-рекреационных систем, в которых трансформация выступает как их внутренняя и необходимая часть. В результате исследования было обосновано понятие трансформации как определенного периода циклической динамики и получен сценарий трансформационного взаимодействия курортно-рекреационных систем в целях получения синергетического эффекта. Предложенный подход предполагает возможность рассматривать развитие экономики курортно-рекреационных систем как взаимодействие экономических циклов и трансформационных процессов. Введено понятие трансформационного цикла и показан механизм его функционирования. На этой основе построена модель, которая позволяет осуществлять описание трансформационных стратегий в виде трансформационного цикла.

Ключевые слова: курортно-рекреационный комплекс, экономические трансформации, синергетический эффект, трансформационный цикл, модель трансформационных изменений.

Рис.: 2. **Формул.:** 6. **Библ.:** 12.

Захарченко Павел Васильевич – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической кибернетики и финансов, Бердянский государственный педагогический университет (ул. Шмидта, 4, Запорожская обл., Бердянск, 71100, Украина)

E-mail: pvz1957@gmail.com

Савушкін Дмитрий Игоревич – аспирант кафедры экономической кибернетики, Бердянский университет менеджмента и бизнеса (ул. Свободы, 117а, Бердянск, 71118, Украина)

E-mail: sberdstarua@gmail.com

UDC 330.46: 001.57

Zakharchenko P. V., Savushkin D. I. The Transformational Cycle in the Economy of the Resort and Recreational Systems

In today's world economy, resort recreation is one of the most highly profitable business areas. In Ukraine there's a powerful resort and recreational potential, an effective development of which can succeed in the real economic benefits. With this in mind, a system conception of the development of such systems should be created, in which the economic transformations are identified as the integral components. The article is aimed at developing an approach to the economic transformations modeling of the resort and recreational systems where transformation emerges as the intrinsic and necessary part. As a result of the study the notion of transformation as a period of cyclical dynamics was grounded and the script of transformative interaction of the resort and recreational systems in order to generate synergies was received. In the proposed approach it is presumed to examine the economic development of the resort and recreational systems as an interaction of the economic cycles and transformation processes. The notion of transformational cycle was introduced and the mechanism for its functioning was displayed. On this base a model was created, which allows the description of the transformational strategies in form of the transformational cycle.

Key words: resort and recreational complex, economic transformations, synergy, transformation cycle, model of the transformational changes.

Pic.: 2. **Formulae:** 6. **Bibl.:** 12.

Zakharchenko Pavel V. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Economic Cybernetics and Finances, Berdyansk State Pedagogical University (vul. Shmidta, 4, Zaporizka obl., Berdyansk, 71100, Ukraine)

E-mail: pvz1957@gmail.com

Savushkin Dmitry I. – Postgraduate Student of the Department of Economic Cybernetics, Berdyansk University of Management and Business (Berdyansk, 71118, Ukraine)

E-mail: sberdstarua@gmail.com

* Роботу виконано в межах Госбюджетної теми «Методологічні аспекти дослідження розвитку економіки курортно-туристичних територій» (№ 0114U000688).

Починаючи з кінця ХХ ст., світова економіка вступила в тривалий період радикальних змін, глобальних криз і важливих інновацій. Посилилася хаотичність динаміки, економічна діяльність ускладнилася через погано прогнозовані результати. Світ виявився в стані наростаючого хаосу, посилення невизначеності, непередбачуваності раптово виникаючих змін. Проте в цьому хаосі, згідно з І. Пригожіним [1], поступово виимальовуються контури майбутнього економічного порядку. Його основою стосовно національної економіки виступає трансформація соціально-економічних систем та їх адаптація до нових умов зовнішнього середовища, що динамічно змінюється. Це складний і суперечливий процес, успіх якого залежить, зокрема, від розуміння реальних механізмів цих трансформацій і здатності систем сприймати дані процеси.

У сучасній світовій економіці курортно-рекреаційна діяльність – одна із найвисокоприбутковіших сфер, а також одна з тих, що найбільш динамічно розвивається. Для багатьох країн це не лише постійно зростаюче джерело фінансових надходжень, але і, за рахунок залучення мільйонів туристів, джерело розвитку інфраструктури територій, створення додаткових робочих місць.

Україна володіє потужним курортно-рекреаційним потенціалом, ефективне використання якого може забезпечити не лише повне задоволення потреб населення в рекреаційних послугах, але і принести реальну економічну вигоду. Тому курортно-рекреаційна сфера в процесі ринкової трансформації економіки повинна зайняти одне з провідних місць в структурі господарського комплексу [2]. Таку перспективу для національних курортно-рекреаційних комплексів покликано забезпечити відповідні методології системних економічних трансформацій, засновані на сучасних концепціях дослідження складних економічних систем, і, перш за все, на методах системного дослідження та економіко-математичного моделювання.

Проблема трансформації економічних систем має глибокі підстави в проблематиці загальної економічної теорії. З нею безпосередньо пов'язані проблеми формування, розвитку, зміни економічних систем, які досліджувалися в роботах багатьох вчених впродовж тривалого періоду часу. У процесі дослідження економічної трансформації курортно-рекреаційних системи автори спиралися на теоретичні розробки, що містяться в працях Д. Бела, Э. Денісона, П. Друкера, С. Коваля, Р. Солоу, Дж. Стігліца, Я. Тінбергена, Й. Шумпетера та інших вчених [3, 4]. Загальним проблемам перехідних процесів у економіках різних країн, а також проблемі трансформаційної економіки присвячені роботи таких українських вчених, як М. Долішній, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Грищенко та ін. [5, 6].

Водночас багато аспектів трансформації економічних систем продовжують залишатися недостатньо дослідженими. Зокрема, значне прискорення та ускладнення світових економічних процесів, посилення міжсистемних інтеграцій інтенсифікують трансформаційні зміни і в курортно-рекреаційних системах, що вимагає їх ретельного дослідження. На сьогоднішній день ще не до кінця розкритий процес структурної трансформації

систем з урахуванням його складності і невизначеності майбутніх етапів розвитку [7]. Ще не склалася цілісна концепція трансформації курортно-рекреаційних систем, яка б ґрунтувалася на чіткому розумінні її параметрів та їх органічного взаємозв'язку в єдиній цілісній системі.

Цілісне сприйняття складних і неоднозначних явищ сучасної економіки, формування комплексної системної концепції економічного розвитку курортно-рекреаційних систем, її закономірностей значною мірою обумовлено осмисленням економічного середовища функціонування. Тенденція системних трансформацій, економічних криз, дисипативних явищ, збільшення ризиків супроводжуються зміною внутрішніх механізмів функціонування курортно-рекреаційних систем. Базисом для таких змін виступають трансформації економічних процесів, властивих курортно-рекреаційної економіці. Слід зазначити, що застосування поняття «економічна трансформація» в більшості випадків ґрунтується не на розробленій теоретичній і методологічній базі, а частіше на інтуїтивному розумінні. Таким чином, виникає необхідність розробки інструментарію для аналізу та практичного застосування трансформаційних процесів в економіці курортно-рекреаційних систем.

Мета статті полягає в розробці підходу до моделювання економічних трансформацій курортно-рекреаційних систем, в яких трансформація виступає як їх внутрішня і необхідна частина.

Сучасний етап розвитку економічної науки про трансформації соціально-економічних систем характеризується одночасним співіснуванням і конкуренцією чотирьох основних теоретичних парадигм, які визначають підходи дослідників щодо аналізу та моделювання трансформаційних процесів на всіх рівнях економіки:

1. *Телеологічний підхід* – розглядає трансформацію соціально-економічної системи як швидкий перехід від одного стану до іншого, відповідного певному критерію [8].

2. *Абсолютизований еволюціонізм* – широко поширений у зарубіжних економічних теоріях і реалізований рядом держав підхід, який передбачає формування ринкової економіки протягом тривалого проміжку часу [9].

3. *Генетичний підхід* – представлений низкою наукових концепцій: методологією поступової поетапної соціальної інженерії К. Поппера; підходом, який базується на необхідності врахування об'єктивних тенденцій розвитку підходу Н. Кондратьєва щодо формування цілей та розробок планових завдань; концепцією «перспективних траєкторій розвитку» В. М. Полтеровича [10].

4. *«Перехід через запозичення»* – підхід, що існує в найбільш розвинених державах, який базується на здійсненні наздоганяючої модернізації [11].

Узагальнення результатів досліджень у рамках зазначених парадигм дає підстави стверджувати, що поняття трансформації, як певного періоду циклічної динаміки економіки, включає та об'єднує три фази середньострокових, довгострокових і сверхдовгострокових циклів. Зокрема, фазу кризи застарілої, але все ще переважаючої економічної системи; фазу депресії, фазу відносної рівноваги співвідношень між передуючими

та новітніми елементами системи; фазу інноваційного оновлення, коли зміцнілі елементи нової системи або нового етапу розвитку системи стрімко розширюються і зміцнюються, тим самим витісняючи і замінюючи застарілі елементи системи. Після завершення періоду трансформації система знаходиться в стані неупорядкованості, тобто синергетичний ефект системи негативний. Проте потім система переходить на певний період часу в стан порівняно еволюційного розвитку, коли проявляється позитивний синергетичний ефект та процес взаємодії елементів системи впорядковується.

Розглянемо сценарій трансформаційної економічної взаємодії двох підсистем курортно-рекреаційної системи в цілях отримання синергетичного ефекту. Як було вказано вище, суть подібної трансформації полягає в тому, що в результаті утворюється нова економічна структура, яка повинна володіти певними емерджентними властивостями, тобто виникає деяке явище, яке забезпечує перевищення ефекту загального функціонування підсистем над сумою ефектів їх автономної діяльності в попередні періоди:

$$Z_1 + Z_2 < Z^S,$$

де Z_1, Z_2 – ефекти самостійного автономного функціонування підсистем курортно-рекреаційної системи в попередні періоди; Z^S – трансформаційний ефект їхньої діяльності.

Тоді синергетичний ефект Z^U вимірюється величиною, яка дорівнює:

$$Z^U = Z^S - (Z_1 + Z_2).$$

При цьому, чим більший синергетичний ефект $Z^U > 0$, тим глибший процес економічних трансформацій, і тим більш стійка нова трансформована курортно-рекреаційна система; а чим менша величина $Z^U > 0$, тим менше цей ефект і більш нестійка новостворена структура; при $Z^U < 0$ економічна взаємодія має хаотичний характер, тобто рекреасистема знаходиться в стані неупорядкованості.

У разі аналогічної взаємодії між підсистемами курортно-рекреаційної системи розрахунки модифікуються таким чином:

$$\sum_{i=1}^n Z_i \leq Z^S,$$

$$Z^U = Z^S - \sum_{i=1}^n Z_i, \quad i = \overline{1, n}.$$

Загальний синергетичний ефект від трансформацій Z^U повинен розподілятися між підсистемами курортно-рекреаційної системи, оскільки, якщо хоча б одна з них не одержує користь від трансформацій, вона буде прагнути до автономії. Звідси:

$$Z^U = \sum_{i=1}^n Z_i^U,$$

де $Z_i^U > 0$ – ефект від трансформації для кожної підсистеми курортно-рекреаційної системи.

Використовуючи наведене співвідношення для аналізу ефектів економічної взаємодії, отримуємо такий вираз:

$$Z^U = \sum_{i=1}^n (Z_i + Z_i^U).$$

Цей результат може бути інтерпретований таким чином: ефект від загального функціонування курортно-рекреаційних систем, як єдиного територіального курортно-рекреаційного комплексу, складається із суми ефектів їх автономного функціонування, скоригованих з урахуванням виникаючих позитивних синергетичних ефектів.

У найбільш загальному випадку кожна рекреасистема робить свій внесок у трансформаційні процеси та несе певні витрати $y_i \geq 0$, які пов'язані з процесами трансформацій, а з іншого боку, отримує додаткову користь d_i . Таким чином, $Z_i^U > d_i - y_i$. Крім того, можна

стверджувати таке: чим більше величина $\sum_i^n d_i$, тим

більш тісним є економічний взаємозв'язок, і тим більш стійким та життєздатним є територіальний курортно-рекреаційний комплекс.

У тому випадку, якщо заданий деякий поріг стійкості комплексу до збурень зовнішнього середовища θ (що відображає, наприклад, прогнозовану середню величину його можливих втрат під впливом ринкової кон'юнктури), то має місце таке співвідношення $Z^U \geq \theta$, яке описує необхідні умови існування територіального курортно-рекреаційного комплексу. Представимо це

співвідношення у вигляді $Z^U + \sum_i^n Z_i \geq \theta$. Звідси отримуємо таке:

$$Z^U \geq \theta - \sum_i^n Z_i.$$

Отриманий результат відображає необхідні умови стійкого існування територіального курортно-рекреаційного комплексу в ринковому середовищі, а саме – синергетичний ефект повинен покривати збитки від трансформацій.

Дослідження процесів виникнення та функціонування трансформаційних циклів в економіці ґрунтується на результатах, отриманих в області теорії економічних циклів [12]. Водночас зазначимо, що в цій теорії трансформаційні цикли раніше не виділялися, що свідчить про особливу природу і характер їх функціонування. З метою подальшого дослідження введемо таке визначення трансформаційного циклу: *трансформаційний цикл* – прогресуюче перетворення соціально-економічної системи, що здійснює закінчений круг розвитку і причиною якого служить зміна її структурних елементів та зв'язків між ними, що виходить за рамки можливостей самоорганізації системи на попередньому рівні.

Особливості трансформаційних циклів полягають у такому:

- ✦ вони є особливою складовою частиною економічних циклів, яка виражає зміст трансформаційного періоду економіки і включають дві основні фази: період кризи завершуючого циклу (рис. 1 (I)) і період інноваційного становлення

нового циклу (рис. 1(4)). Як проміжні слід також ввести такі фази: латентний період накопичення передумов становлення нового циклу (рис. 1 (2)) і період дифузії, розповсюдження нового циклу на базі інновацій, їх розширення в просторі та за сферами діяльності (рис. 1 (3)). Точка, в якій відбувається зміна тенденцій, називається точкою трансформації, точкою стрибка якості. Саме тому трансформація і розуміється як якісна зміна, де вид якості протилежний попередньому. Отже, формальний опис трансформаційного циклу може бути виконано з урахуванням чотирьохфазової моделі циклу в загальному потоці економічної динаміки, де трансформації виступають переломним моментом руху циклу та виконують місію «перехідного містка» під час зміни циклів;

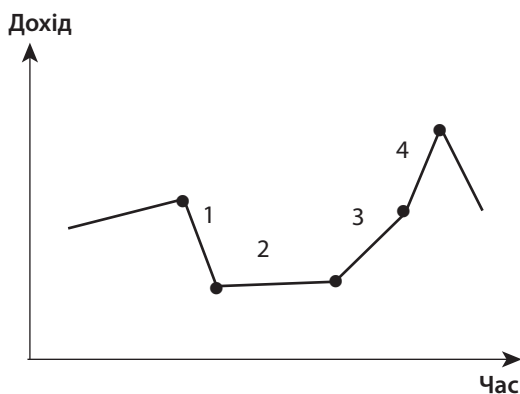

Рис. 1. Етапи трансформаційного циклу

- ✦ залежно від тривалості змінюючих один одного циклів періоди трансформації можна поділити на короткострокові, середньострокові, довгострокові і сверхдовгострокові. Підвищувальні і понижувальні хвилі циклів різної тривалості накладаються одна на одну, що забезпечує резонансний ефект їх взаємодії;
- ✦ трансформаційні цикли розрізняються по простору своєї дії. Вони можуть бути точковими (в рамках однієї курортно-рекреаційної системи), локальними, регіональними, національними чи глобальними;
- ✦ трансформаційні цикли істотно різняться залежно від свого об'єкта: національної економіки, галузі чи виду діяльності. У суміжних сферах трансформаційні цикли взаємодіють, створюючи синергетичний ефект (негативний в період криз і позитивний в період інноваційного оновлення);

Характер економічних трансформацій в моделі трансформаційного циклу можна представити наступним чином. У фазі зрілості (сталого розвитку) система рухається по інерційній траєкторії, функціонування її припускає наявність синергетичного ефекту. Однак під час настання періоду трансформацій, все кардинально змінюється. Система переходить в нестійкий стан, виникає криза і, відповідно, хаотична ди-

наміка, яка сприяє виникненню нового впорядкованого стану економіки. Достатньо невеликого збурення, щоб траєкторія системи змінилася, і був вибраний той чи інший сценарій з множини можливих варіантів. Система стає неефективною, її синергетичний ефект негативний, оскільки частина внутрішньої енергії витрачається на протидію елементів. У підсумку цього протидіювання обирається одна з чисельних траєкторій і стан системи знову стає стійким і впорядкованим.

Співвідношення і взаємозв'язок трансформаційних та економічних циклів слід розглядати з урахуванням аналізу їх тривалості по фазовій складовій. Між ними існує закономірний зв'язок, який може бути знайдений в динаміці елементів даних циклів. Для цього введемо таке твердження: трансформаційний цикл – обумовлюється неминучістю та дією різних рушійних сил, перетворюючих економічну систему, на тлі яких протікають середні та малі економічні цикли.

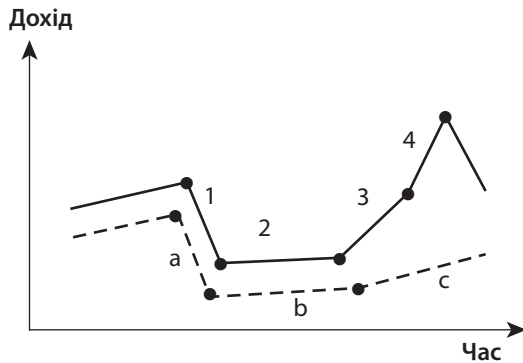
Для аналізу трансформаційного циклу слід звернутися до сутності підвищувальних і понижувальних хвиль, які дозволяють встановити такі риси в його розвитку:

1. Перед початком трансформаційного циклу спостерігаються глибокі зміни в умовах економічного життя суспільства. Ці зміни виражаються в становленні нових господарських відносин і в перерозподілу економічних інтересів новими суб'єктами господарювання;
2. На періоди висхідної хвилі трансформаційного циклу, припадає найбільша кількість соціально-економічних потрясінь та різних криз;
3. Періоди знижувальної хвилі трансформаційного циклу супроводжуються тривалою та різкою депресією;
4. У період підвищувальної хвилі трансформаційного циклу середні та малі економічні цикли, характеризуються також затяжним характером депресії та слабкою інтенсивністю підйомів; в період знижувальної хвилі спостерігається та ж сама картина. У процесі малого циклу підйом рано чи пізно наштовхується на перешкоди, що виражається у недостатній місткості ринку і рух трансформаційного циклу зтягується на певному етапі. Настає момент реорганізації економічної діяльності та на даному етапі економічна система припиняється в фазі депресії.

Грунтуючись на результатах попередніх досліджень, можна стверджувати, що трансформаційний цикл відображає поетапний перехід економічної системи від однієї стадії розвитку до іншої. Отже, економічний цикл може протікати паралельно етапам трансформаційного циклу, а також може здійснюватися в рамках окремого етапу в залежності від часової ознаки. Таким чином, існує збіг довгострокового трансформаційного та економічного циклу по фазовій складовій (рис. 2).

Перший етап трансформаційного циклу співпадає із фазою (а) економічного циклу. Такий збіг характеризується безпосередньою трансформацією економічної системи, яка знаходиться в стані системної кризи. Наступний збіг характеризується тим, що етап накопичення передумов становлення нового трансформаційного циклу (2) і процесі невизначеності та нестійкості, які в ньому відбуваються, відображають фазу депресії (b) економіч-

ного циклу. Слід зазначити, що на етапах (3 і 4)) трансформаційного циклу спостерігається розбіжність з економічним циклом (с). Таку розбіжність можна пояснити тим, що етапи поширення нового циклу на базі інновацій та інноваційне становлення нового циклу відбуваються стрибкоподібно за невеликі проміжки часу. В економічному циклі цьому відповідає починаюче зростання економіки, яке цілком укладається в інтервал малого циклу.

Рис. 2. Пофазовий збіг трансформаційного та економічного циклу

Економічний цикл: **а** – фаза кризи, **б** – депресії, **с** – поживлення і підйому; Трансформаційний цикл: **1** – етап кризи минаючого циклу, **2** – накопичення передумов становлення нового циклу, **3** – етап поширення нового циклу, **4** – період становлення нового циклу.

Перебування економічної системи у фазі депресії та на відповідному етапі трансформаційного циклу обумовлює: з одного боку, посилення пошуку і розробки стратегій для ефективного завершення трансформаційного циклу, а з іншого – знаходження умов для зростання та розвитку економіки. Усе це створює передумови для нового підйому економічного циклу, і він повторюється знову на новому рівні розвитку.

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження дозволило сформулювати такі висновки:

- ✦ розроблено та обґрунтовано концептуальні засади системного дослідження функціонування економіки курортно-рекреаційних утворень, які містять сукупність положень про сутність і дослідження процесу розвитку таких систем, як сукупності трансформаційних перетворень. Запропонований підхід, на відміну від інших альтернативних підходів, передбачає можливість розглядати розвиток економіки курортно-рекреаційних систем як взаємодію економічних циклів та трансформаційних процесів;
- ✦ з метою дослідження проблеми економічної трансформації курортно-рекреаційних систем побудовано модель, яка дозволяє здійснювати опис трансформаційних стратегій у вигляді трансформаційного циклу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс / Пер. с англ. Ю. А. Данилова. – [6-е изд.]. – М.: УРСС, 2011. – 296 с.

2. Захарченко П. В. Модели экономики курортно-рекреационных систем : монография / П. В. Захарченко. – Бердянск : Издательство Ткачук, 2010. – 392 с.

3. Проблемы трансформации и перехода к регулируемой рыночной экономике / Под ред. К. И. Микульского. – М.: Экономика, 2012. – 757 с.

4. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

5. Гальчинский А. Цикличность как общая закономерность рыночной экономики / А. Гальчинский // Экономика Украины. – 1991. – № 8. – С. 7 – 15.

6. Геєць В. М. Трансформаційні перетворення. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В. М. Геєць, Б. Є. Кваснюк. – К.: Фенікс, 2003. – 377 с.

7. Dunn J. Modern Economic Revolutions / J. Dunn. – Cambridge : Cambridge University Press, 2009. – 412 p.

8. Friedman M. The Methodology of Positive Economics / M. Friedman. – Chicago : University of Chicago Press, 2003. – 433 p.

9. Perez-Perez C. Structural Change and the Assimilation of New Technologies in the Economic and Social Systems / C. Perez-Perez // Futures. – 2013. – Vol. 15. – P. 57 – 75.

10. Полтерович В. М. Стратегии институциональных реформ. Перспективные траектории / В. М. Полтерович // Экономика и математические методы. – 2011. – Т. 42. – С. 3 – 18.

11. Furman J. The determinants of national innovative capacity / J. Furman, M. Porter, S. Stern // Research Policy. – 2012. – Vol. 31. – P. 899 – 933.

12. Мизес Л. Теория экономического цикла / Л. Мизес. – М.: Litres, 2013. – 491 с.

REFERENCES

Dunn, J. *Modern Economic Revolutions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Friedman, M. *The Methodology of Positive Economics*. Chicago: University of Chicago Press, 2003.

Furman, J., Porter, M., and Stern, S. "The determinants of national innovative capacity". *Research Policy*, vol. 31 (2012): 899-933.

Galchinskiy, A. "Tsiklichnost kak obshchaia zakonmernost rynochnoy ekonomiki" [Cyclicity as a general law of the market economy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 8 (1991): 7-15.

Heiets, V. M., and Kvasniuk, B. Ie. *Transformatsiini peretvorennia. Ekonomika Ukrainy: stratehiia i polityka dovhstrokovoho rozvytku* [The transformation of transformation. Ukraine's economy: long-term strategy and policy development]. Kyiv: Feniks, 2003.

Mizes, L. *Teoriia ekonomicheskogo tsikla* [The theory of the business cycle]. Moscow: Litres, 2013.

Prigozhin, I., and Stengers, I. *Poriadok iz khaosa: Novyy dialog cheloveka s prirodoy* [Order out of Chaos: Man's New Dialogue with Nature]. Moscow: URSS, 2011.

Perez-Perez, C. "Structural Change and the Assimilation of New Technologies in the Economic and Social Systems". *Futures*, vol. 15 (2013): 57-75.

Polterovich, V. M. "Strategii institutsialnykh reform. Perspektivnye traektorii" [Strategy of institutional reforms. Promising trajectory]. *Ekonomika i matematicheskie metody*, vol. 42 (2011): 3-18.

Problemy transformatsii i perekhoda k reguliruemoy rynochnoy ekonomike [Problems of transformation and transition to a regulated market economy]. Moscow: Ekonomika, 2012.

Shumpeter, Y. A. *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia* [Theory of Economic Development]. Moscow: Progress, 1982.

Zakharchenko, P. V. *Modeli ekonomiki kurortno-rekreatsionnykh sistem* [Economic model of resort and recreation systems]. Berdiansk: Izdatelstvo Tkachuk, 2010.